

TARBIYA TIZIMIGA PEDAGOGIK YONDASHUV

Tursunova Gulhayo Ochilovna

*Qashqadaryo viloyati Kitob tumani**4-umumiy o'рта ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi - bu sharqona qarash, sharqona hayot falsafasi. Mustaqilligimizning poydevorini mustahkamlashda, O'zbekistonning buyuk davlatga aylanishida ta'lim-tarbiya ishlarini oqilona yo'lga qo'yish, fuqarolarni zamonaviy ilm-fan texnologiyalari yutuqlari bilan muntazam ravishda tanishtirib borish katta ahamiyatga ega. Bu taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk, zamonaviy bilimlar va murakkab texnologiyalarni egallagan, iymoni butun, irodasi baquvvat, teran fikrlaydigan, yuksak salohiyatga ega bo'lgan kadrlar hal etadi. Yurtimizning kelajagi mamlakatimizning intellektual salohiyatiga, aql-zakovotiga, milliy ta'lim-tarbiya tizimini jahon andazalari asosida takomillashtirishga, uning milliy zaminini mustahkamlashga, kadrlar tayyorlashga bevosita bog'liq. Kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosati insonni intellektual va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash bilan uzviy bog'liq bo'lgan uzluksiz ta'lim tizimi orqali har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirishni nazarda tutadi.

Bu haqda birinchi Prezidentimiz Islom Abdug'aniyevich Karimov shunday deydilar: „Barchamiz yaxshi anglab olishimiz kerakki, hayotimizning boshqa sohalariidagi ahvol, amalga oshirilayotgan islohotlarimizning samaradorligi, avvalo, xalq ma'naviyatining tiklanishi, boy tarixiy merosimizning keng o'rganilishi, an'analimizning saqlanishi madaniyat va san'at, fan va ta'lim rivoji bilan uzviy bog'liqdir“. Ilm-fan, madaniyat va ma'rifat har qanday mamlakat va xalqni yuksaklikka ko'taradi, uning taraqqiyotini ta'minlaydi, kelajagini oldindan ko'rsatib beradi. O'zbekiston Respublikasida jahonning rivojlangan mamlakatlari kabi ta'lim-tarbiyani rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Milliy tarbiya tizimini shakllantirish, barcha sohalarda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va undan foydalanish, jahon axborot resurslaridan bahramand bo'lishni kengaytirishga mustahkam zamin yaratilmoqda. Endilikda mamlakatning iqtisodiyoti, insonlar hayoti va jahon hamjamiyatidagi o'rni axborot-texnologiyalarining rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib qolmoqda. Ma'lumki, fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ilmiy bilimlar, tushuncha va tasavvurlar hajmi keskin ortib bormoqda. Bu, bir tomondan, fan-texnika yangi soha va bo'limlarining taraqqiy etishi tufayli uning differensialashuvini ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida integratsiya jarayonini vujudga keltirmoqda.

Har qaysi insonda muayyan darajada intellektual salohiyat mavjud. Agar shu ichki quvvatning to'liq yuzaga chiqishi uchun zarur bo'lgan barcha shart-sharoit yaratilsa, tafakkur har xil qotib qolgan eski tushuncha va aqidalardan xalos bo'ladi. Va har qaysi inson Olloh taolo ato etgan noyob qobiliyat va iste'dodini avvalo o'zi uchun, oilasi, millati va xalqi, davlatining farovonligi, baxt-saodati, manfaati uchun to'liq baxshida etsa, bunday jamiyat shu qadar kuchli taraqqiyotga erishadiki, uning sur'at va samarasini hatto tasavvur qilish ham oson emas. Shunday ekan, ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot qurish bosh g'oya, shu g'oyaning yetakchi targ'ibotchisi, tarbiyachisi o'qi-tuvchi hisoblanadi. Erkin fuqarolik, huquqiy demokratik jamiyat qurishda ta'lim-tarbiya hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ma'naviyatni

shakllantirishga bevosita ta'sir qiladigan yana bir muhim hayotiy omil — bu ta'lim-tarbiya tizimi bilan chambarchas bog'liqdir.

Ma'lumki, ota-bobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo'lmish ilm-u ma'rifat, ta'lim va tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti va garovi deb bilgan. Albatta, ta'lim-tarbiya ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini ham belgilaydigan, ya'ni xalq ma'naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan eng muhim omildir. Shuni unutmashimiz kerakki, kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq. Buning uchun har qaysi ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rish zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish ta'lim-tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim, deb qabul qilishimiz kerak. Bu esa ta'lim va tarbiya ishini uyg'un holda olib borishni talab etadi.

Shunday ekan, yosh avlod tarbiyasida komil inson taqdiri turibdi. Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish — O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir.

Ma'naviyat shunday qimmatbaho mevaki, u bizning qadimiy va navqiron xalqimiz qalbida butun insoniyatning ulkan oilasida o'z mustaqilligini tushunib yetish va ozodlikni sevish tuyg'usi bilan birgalikda yetilgan. Ma'naviyat insonga ona suti, ota namunasi, ajdodlar o'giti bilan birga singadi. Ona tilining buyuk ahamiyati shundaki, u ma'naviyat belgisi sifatida kishilarni yaqin qilib ji'oslashtiradi. Tabiatga yaqinlik, jonajon o'lkaning benihoya go'zalligidan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi. Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushunib yetishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi.¹⁴

Ma'naviyati yuksak shaxslar yurtini tanitadi. Shaxsni esa uning ma'naviy qiyofasi tanitadi. Ma'naviyat tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim-tarbiyasiz ma'naviyatning bo'lmasligi barchaga ayon haqiqatdir. Birinchi Prezidentimiz I. Karimov „Tafakkur“ jurnali bosh muharriri E. A'zam bilan suhbatda ulug' alloma Abdulla Avloniyning „Tarbiya — biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasi, jamiyatimizning ertangi taqdiri farzandlarimiz tarbiyasi bilan bog'liq“¹⁵ degan fikrini alohida ta'kidlab o'tgan edi. Chunki buyuk ma'rifatparvar bobomizning bu so'zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo'lgan bo'lsa, hozirgi vaqtda ham biz uchun shunchalik, balki undan ham ko'ra muhim va dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ma'naviy barkamollik „hayot qonuni ilmini idrok etish“ demakdir. Ilmning har qanday ko'rinishi esa ta'lim-tarbiya orqali ustoz-muallimlar boshchiligida beriladi. Ushbu ma'noda umumta'lim maktablari mazkur masalani hal qilishda asosiy bo'g'in hisoblanadi. Umumiy ta'lim oldiga qo'yilgan muhim masala umuminsoniy va milliy qadryatlarga tayangan holda ta'lim-tarbiyaning mazmunida insonparvarlik g'oyasini kuchaytirish, xalqchillashtirish, uning uzviyligi, izchilligi, ilmiyligi va dunyoviyligi asosida

¹⁴ Rahimjonov N. „Yoshlar iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda oilaning roli“. — T., 2005 (B.M.I.)

¹⁵ Avloniy A. „Turkiy guliston yohud axloq“. — T.: „O'qituvchi“. 1992. — 14

yoshlarning ma'naviy madaniyatini shakllantirishdan iboratdir. Shu o'rinda mamlakatimiz birinchi Prezidenti¹⁶ „Tafakkur“ jurnali muxbiri bilan bo'lgan suhbatda shunday degan edilar: „Ta'limning yangi modeli jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin shaxsning shakllanishiga olib keladi. O'zining qadr-qimmatini anglaydigan, irodasi baquvvat, iymoni butun, hayotda aniq maqsadga ega bo'lgan insonlarni tarbiyalash imkoniga ega bo'lamiz. Ana shundan keyin ongli turmush kechirish jamiyat hayotining bosh mezoniga aylanadi. Kelajakda O'zbekiston yuksak darajada taraqqiy etgan iqtisodi bilangina emas, balki bilimdon, ma'naviy jihatdan yetuk farzandlari bilan ham jahonni qoyil qildirishi lozim. Donolarning aytishicha, inson o'z umri davomida uch yumushni bajarishi: ko'chat o'tkazishi, uy qurishi, farzand tarbiyalashi kerak. Lekin men oxirgi yumushni, albatta, birinchi o'ringa qo'ygan bo'lar edim. Ko'chat o'tkazish mumkin, uy qurish mumkin, ammo o'zingdagi eng yaxshi xususiyatlarni farzandlaringga singdirsang va ular sendan ko'ra yaxshiroq va aqlliroq bo'lishi uchun hamma ishni qilsang, bu maqsadni har qancha hurmat qilsa arziydi, deb hisoblayman“. Biz barkamol avlod yoki bilimli shaxs deganda ma'naviy dunyosi boy, aql-zakovatli, savodli, hayot tajribalarini to'g'ri o'zlashtirgan shaxsni tushunamiz. Bugungi kunda yosh avlodning bilimli bo'lishining o'zi yetarli emas, shu bilan birga, ular zimmasida insoniylik, mehribonlik, samimiylik kabi fazilatlar bo'lishi kerak. O'tmishga nazar tashlar ekanmiz, ajdodlarimiz ilmiy salohiyatiga, ular qoldirgan boy tarixiy, ma'naviy-madaniy merosga havas bilan emas, balki hayrat bilan qaraymiz. Ajdodlarimiz bosib o'tgan shonli yo'l biz uchun ibrat va tarbiya manbayidir. Mustaqillik bizga ma'naviy mulkimizni, ulug' bobolarimiz ruhini shod etish imkonini qaytarib berdi. Istiqloq tufayli o'tmish tariximizga munosabat ijobiy tomonga o'zgardi. Bobolarimiz merosini o'rganib idrok etmoqdamiz. Ulug' bobokalonlarimiz Imom Al-Buxoriy, Imom At-Termiziy, Xoja Ahmad Yassaviy, Xoja Bahovuddin Naqshband, Najmiddin Kubro kabi allomalarimizning insoniy ma'naviy yetuklikka chorlovchi diniy, axloqiy va huquqiy hikmatlari qaytadan jaranglay boshladi. Bugungi kunda avlod-ajdodlarimiz tarixi tiklanayotganligi mustaqilligimizning ajoyib samarasidir. O'tmishni o'rganish va undan foydalanish bilan insonlarning ongi shakllanadi. Xotirasiz barkamol kishi bo'lmaganidek, o'z tarixini bilmagan xalqning kelajagi ham bo'lmaydi. Shu ma'noda yurtboshimiz Islom Karimovning quyidagi so'zlarini keltirish joizdir: „Tarix xotirasi, xalqning, jonajon o'lkaning, davlatimiz hududining xolis va haqqoniy tarixini tiklash milliy o'zlikni anglashni, ta'bir joiz bo'lsa, milliy iftixorini tiklash va o'stirish jarayonida g'oyat muhim o'rin tutadi“. ¹⁷ Ajdodlar xotirasini pok tutish ularning tarixiy an'alariga, vasiyat va o'gitlariga, milliy qadriyatlariga, axloqiy-ma'rifiy qarashlariga, avlodlarga qoldirgan madaniy merosiga sodiqlik va shularga amal qilish demakdir. Mustaqillik – bu bizga ajdodlarimiz qoldirgan boy va muqaddas ma'naviyatdir. Ma'naviyat tushunchasi juda keng qamrovli. Ma'naviyat inson uchun moddiy ehtiyoj emas, siyosiy zaruriyat ham emas. Ma'naviyat insonning o'z mohiyati oldidagi mahsulligidir. Shu o'rinda birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov ma'naviyat tushunchasini quyidagicha izohlaydilar. „Ma'naviyat – insonni ruhan poklanish, qalban ulg'ayishga chorlaydigan, odamning ichki dunyosi, irodasini ba-quvvat, iymon-e'tiqodini butun qiladigan, vijdonini uyg'otadigan beqiyos kuch, uning barcha qarashlarining mezonidir“.

¹⁶ Karimov I. A. „O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. — T.: 2000- y.

¹⁷ Karimov I. A. „Donishmand xalqimizning mustahkam irodasiga ishonaman“. „Xalq so'zi“ gazetasi, 2000- yil, 10- iyun.

Milliy va dunyo madaniyatlarining eng yaxshi namunalarini keng targ‘ib qilish va ommalashtirish o‘zida kelayotgan avlodni, zamonaviy yoshlarimizni ma‘naviy tarbiyalashning asosi bo‘lmog‘i lozim. Zero, birinchi Prezidentimiz ta‘kidlaganlaridek, „Biz quradigan jamiyat O‘zbekiston xalqining munosib turmushini va erkinligini kafolatlashi, milliy qadriyatlarimiz va madaniyatimiz qayta tiklanishini, insonning ma‘naviy-axloqiy barkamolligini ta‘minlashi kerak“. Demak, ta‘lim-tarbiya jarayonida umuminsoniy va milliy madaniy qadriyatlarning ustuvorligiga erishish umumiy ta‘lim maktabi o‘quvchilarining ma‘naviy madaniyatini shakllantirishning muhim omilidir. Biz yurtimizda yangi avlod, yangi tafakkur sohiblarini tarbiyalashdek mas‘uliyatli vazifani ado etishda birinchi galda ana shu mashaqqatli kasb egalariga suyanamiz va tayanamiz, ertaga o‘rnimizga keladigan yoshlarning ma‘naviy dunyosini shakllantirishda ularning xizmati naqadar beqiyos ekanini o‘zimizga yaxshi tasavvur qilamiz. Yuksak ma‘naviy madaniyatli insonda vatanga muhabbat, samimiy do‘stlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik, mustahkam e‘tiqod, imon, nafosat, axloqiy madaniyat singari fazilatlar mujassamlashadi.

Uning sifat darajasi kishilarning umuminsoniy va milliy qadriyatlarga, xalqning ma‘naviy merosiga bo‘lgan munosabatlarida namoyon bo‘ladi. Bugungi kunda hur va ozod xalqimiz barcha xalqlar va davlatlar tomonidan yaratilgan ma‘rifatda, fan va texnikada, madaniyat va san‘atda nimaiki yangi va ilg‘or jihatlar bo‘lsa, shunga dadillik bilan intilmoqda. O‘zbek diyorida, tarixda ko‘p marta bo‘lganidek, yana yangidan o‘zimizning betakror va ilg‘or, iqtidorli va eng muhimi, insonlarga kerakli qadriyatlarimiz barpo etiladi.